

УДК 378.147.016:81'367.625:811.161.2'243
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-51>

Ольга ФЕДЬКО,
orcid.org/0000-0002-2993-9471
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри культурології та українознавства
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету
(Запоріжжя, Україна) *fedko_olga@ukr.net*

ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ НА ЗАНЯТТЯХ З «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ»: ОСНОВНІ ТРУДНОЩІ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті здійснено спробу висвітлити основні труднощі вивчення дієслівних форм англomовними студентами та шляхи їх подолання (з наведенням зразків різнорівневих завдань). Теоретичні засади методики викладання системи часів в українській мові розроблені у працях таких науковців, як О. Ачилова, З. Мацюк, Р. Монастирська, О. Новак, К. Перинець, О. Присяжна, М. Руденко, А. Царук, Л. Шеремета, І. Юзвяк та ін. Необхідність засвоєння граматичних форм дієслова вже на початковому етапі зумовлена предикативною функцією цієї частини мови у більшості простих речень. Традиційно першими вводяться початкові форми дієслів та система закінчень теперішнього часу, оскільки це дає змогу будувати власні висловлювання про різні аспекти щоденного життя. У розвідці обґрунтовано необхідність зіставлення синтаксичних структур в українській мові і Present Simple (зокрема додавання –s/es для третьої особи) для розуміння особливості вживання особових закінчень англomовними студентами, а також проведення паралелей у використанні інфінітивних форм у складених дієслівних присудках.

Введення форм теперішнього часу має відбуватися поступово і послідовно, щоб забезпечити розуміння принципу дієвідмінювання і запам'ятовування випадків, ускладнених чергуваннями. Наголошено на необхідності систематизації граматичної теми та вказано вдалі зразки таблиць і додатків у навчально-методичних виданнях. Особливу увагу звернуто на складність розрізнення форм доконаного і недоконаного виду, запропоновано зразок зведеної таблиці для узагальнення знань і наведено приклад вправи, що ілюструє різницю у значенні дієслів різного виду.

Складність засвоєння системи часів української мови англomовними студентами та необхідність постійно повторювати вивчену систему закінчень і розширювати словниковий запас новими дієслова (які можуть мати граматичні особливості) зумовлює актуальність подальших методичних розробок. У статті розкрито потенціал навчальної платформи Memrise і Wordwall в урізноманітненні форм роботи при вивченні граматичних форм дієслова і ефективність ігрових технологій.

Ключові слова: граматична компетентність, система часів дієслова, предикативність, навчальна платформа, ігрові технології.

Olha FEDKO,
orcid.org/0000-0002-2993-9471
Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Cultural and Ukrainian Studies Department
Zaporizhzhya State Medical and Pharmaceutical University
(Zaporizhzhya, Ukraine) *fedko_olga@ukr.net*

LEARNING VERB FORMS IN “UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE” LESSONS: MAIN DIFFICULTIES AND WAYS TO OVERCOME THEM

The article attempts to highlight the main difficulties of learning verb forms by English-speaking students and ways to overcome them (with examples of tasks of different levels). The theoretical foundations of the methodology of teaching the tense system in the Ukrainian language were developed in the works of such scientists as O. Achylova, Z. Matsiuk, R. Monastyrskya, O. Novak, K. Perynets, O. Prysiazhna, M. Rudenko, A. Tsaruk, L. Sheremeta, I. Yuzviak and others. The need to learn the grammatical forms of the verb already at the initial stage is determined by the predicative function of this part of speech in most simple sentences. Traditionally, the infinitive forms of verbs and the system of present tense endings are introduced first, as this allows building of your own statements about various aspects of daily life. The research substantiates the need to compare syntactic structures in the Ukrainian language and the Present Simple (in particular, the addition of –s/es for the third person) in order to help English-speaking students understand the peculiarities of the use of personal endings, as well as drawing parallels in the use of infinitive forms in compound verb predicates.

The introduction of present tense forms should be gradual and consistent in order to ensure understanding of the principle of conjugation and memorization of cases complicated by alternations. The need to systematize the grammatical topic is emphasized and successful examples of tables and appendices in educational and methodical publications are

indicated. Particular attention is paid to the difficulty of distinguishing between the perfect and imperfect forms, a sample summary table is offered for generalizing of information, and an example of an exercise illustrating the difference in the meaning of verbs of different forms is given.

The difficulty of learning the system of tenses of the Ukrainian language by English-speaking students and the need to constantly repeat the learned system of endings and expand the vocabulary with new verbs (which may have irregular grammatical features) determine the relevance of further methodological researches. The article reveals the potential of the educational platform Memrise and Wordwall in diversifying the task forms in studying of the verb grammatical forms and the effectiveness of game technologies.

Key words: grammatical competence, verb tense system, predicativeness, educational platform, game technologies.

Постановка проблеми. Попри домінування у сучасній педагогічній практиці комунікативного спрямування занять з іноземної мови граматична компетенція залишається наріжним елементом вміння студента побудувати власне висловлювання. Граматична компетентність – «здатність людини правильно продукувати усні та письмові висловлювання відповідно до граматичних правил і розуміти граматику структур, які використовуються в мовленні іншими» (Скляренко, 2011: 15). Специфіці опанування граматичних тем і пошукам ефективних методів викладання присвячено праці таких науковців, як О. Вовк, Г. Воронцова, П. Гурвич, В. Резунова, О. Резунова, Н. Скляренко, З. Федорова, Г. Чекаль та ін. Формування граматичної компетентності здійснюється завдяки системі рецептивних, репродуктивних і продуктивних справ, тому їхня подальша розробка залишається актуальним методичним завданням. Виконання дієсловом предикативної функції у реченнях зумовлює необхідність вивчення цієї частини мови (і системи часів) вже на рівні А1.

Аналіз досліджень. Особливостям дієслівних форм та методиці їх викладання присвятили свої праці О. Ачилова, З. Мацюк, Р. Монастирська, О. Новак, К. Перинець, О. Присяжна, М. Руденко, А. Царук, Л. Шеремета, І. Юзвяк та ін. О. Присяжна зосереджує увагу на функціонуванні дієслів руху в різних комунікативних ситуаціях, особливостях їх словотворення (і ролі префіксів у передачі відтінків значення) та пропонує відповідний комплекс вправ. М. Руденко вводить дієслова руху у контекст, прив'язуючи завдання

до конкретної теми («У місті»), а Л. Шеремета розробляє завдання для студентів медичних спеціальностей, концентруючись на відповідних лексемах. К. Перинець пропонує цікаві зауваження щодо поширених серед англomовних студентів помилок у дієслівних формах і пропонує завдання на закріплення базових синтаксичних конструкцій на початковому рівні.

Мета статті – окреслити основні труднощі при вивченні граматичних форм українських дієслів англomовними студентами та запропонувати шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. При розробці уроків (завдань) з української мови як іноземної для англomовних студентів необхідно дотримуватися принципів послідовності (поступово вводити лексеми і граматичні форми, щоб уникнути перенасичення інформацією) та доцільності (починати з найпоширеніших дієслів, пов'язаних з лексичною темою, що вивчається). Традиційно вивчення граматичних форм дієслова починають з теперішнього часу, хоча його форми ускладнені чергуваннями. Варто розібрати на прикладі одного дієслова закінчення певної дієвідміни, завчити на пам'ять, а потім за цим зразком спробувати самостійно утворювати форми. Можна вдатися до порівняння з Present Simple в англійській мові, адже **-ти** вказує на інфінітив, як частка **to**, і втрачається в особових формах в обох мовах. Додавання у формі третьої особи однини в Present Simple **-s(es)** можна порівняти із системою закінчень теперішнього часу в українській мові, наголосивши на існуванні шести різних форм відповідно до особи – виконавця дії.

знати	я знаю	ти знаєш	він, вона, воно знає	ми знаємо	ви знаєте	вони знають
читати	я читаю					
питати						

Коли студенти засвоюють принцип, можна поступово вводити у вправи дієслова, закінчення яких ще не розбирали, але утворюються за тим самим принципом:

1. Я не (знати) відповідь. 2. Ми (слухати) викладача. 3. Ти (читати) текст. 4. Ми (розмовляти)

українською. 5. Я (питати) про свята. 6. Викладач (знати) англійську мову. 7. Вони (розмовляти) про навчання. 8. Він (читати) підручник. 9. Вони (слухати) музика. 10. Вона добре (відповідала).

Після опрацювання типових зразків можна переходити до слів із чергуваннями або постфік-

сами. Вивченню форм теперішнього часу треба присвятити багато зусиль, тому доцільним є вивчення цих форм вже на етапі відпрацювання навичок читання, що заняття додаючи одне-два дієслова. На ефективності такого підходу наголошує К. Перинець і пропонує вводити на цьому етапі вже перші синтаксичні конструкції (Перинець, 2021: 13). При цьому необхідно звернути увагу також на функціонування інфінітивів в українській мові (зокрема, як елементу складеного дієслівного присудка). Доцільним є вдаватися до порівняння з подібними конструкціями в англійській мові, які також зберігають інфінітивну частку **to**: They start **to** work. Вони починають працювати. / I want **to** read. Я хочу читати. / We plan **to** study. Ми плануємо навчатися.

Вдалим рішенням є зведення найпопулярніших дієслів із закінченнями теперішнього часу

на одній сторінці (Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків, 2019: 23) для закріплення і подальшого повторення, однак варто вводити цей матеріал поступово, щоб уникнути перенавантаження. Завчивши форми теперішнього часу найпоширеніших дієслів і зрозумівши принцип дієвідмінювання, студенти будуть готові до вживання дієслівних форм у контексті при вивченні тем «Люди і речі навколо нас», «Моя сім'я», «Час. Календар. Погода» тощо, які передбачають виконання рецептивно-продуктивних вправ.

Окрім того після засвоєння другої дієвідміни необхідно систематизувати особливості дієвідмінювання з його фонетичними варіантами. Спрощено систему закінчень теперішнього часу можна представити так і записати наприкінці зошитів або розмістити у додатках:

Перша дієвідміна		Друга дієвідміна	
хотіти	читати	бачити	стояти
я хочу	я читаю,	я бачу	я стою
ти хочеш	ти читаєш	ти бачиш	ти стоїш
він, вона хоче	він, вона читає	він, вона бачить	він, вона стоїть
ми хочемо	ми читаємо	ми бачимо	ми стоїмо
ви хочете	ви читаєте	ви бачите	ви стоїте
вони хочуть	вони читають	вони бачать	вони стоять

Вивчаючи дієслівні форми, студенти-іноземці зазвичай запам'ятовують їх із відповідними займенниками, однак на практиці іноді виникають проблеми із узгодженням іменника та дієслова. Варто звернути увагу студентів на взаємозамінність іменників та займенників, що називають третю особу однини і множини і надати відповідні вправи на закріплення. Для підвищення мотивації студентів можна залучити їхні імена:

1. Акііта (робити) домашнє завдання. 2. Мрудула (робити) бутерброди. 3. Ганеш і Венугопал (робити) складну вправу. 4. Я (робити) прибирання. 5. Ми (робити) вечерю.

Окрім традиційного виконання вправ у зошиті/на дошці можна розробити систему карток, серед яких студенти по черзі отримуватимуть по картці та відповідатимуть. Такий квіз можна організувати як на офлайн заняттях (за допомогою коробки/мішку з паперовими картками), так і онлайн. Великий потенціал має платформа Wordwall (наприклад, <https://wordwall.net/uk/resource/57106982/>), на якій можна створити тестові завдання, флеш-картки з відповідями на звороті, випадкове колесо, випадкові карти тощо.

Флеш-карта	Відповідь на звороті
	

Комплекс завдань можна поступово ускладнювати, зокрема, почати з кількох дієслів, а при вивченні нових додавати картки, повторюючи пройдений матеріал і закріплюючи новий.

1. Ахмед (жити) в Україні. 2. Іван та Ашраф (слухати) нові слова. 3. Ми (розмовляти) українською мовою. 4. Оксана (відповідати) на запитання. 5. Я (навчатись) у медичному університеті. 6. Олег (робити) домашнє завдання. 7. Тетяна (іти) в університет. 8. Ти (читати) складний текст. 9. Ви (любити) слухати музику. 10. Ганна та Петро (готувати) сніданок.

Ефективним для закріплення дієслівних форм є використання різноманітних навчальних платформ (Memrise, Kahoot!, Quizlet). Наприклад, Memrise пропонує короткий курс «Ukrainian verbs to eat, to like/love, and to drink» (<https://app.memrise.com/course/696059/ukrainian-verbs-to-eat-to-like-love->

and-to-drink/), присвячений формам теперішнього часу трьох популярних дієслів. Спочатку учням пропонується запам'ятати фразу, згодом вибрати відповідний переклад у тестовій формі, а пізніше – відтворити вивчену фразу самостійно і вписати на клавіатурі. Різноманітність завдань, повторюваність матеріалу сприяють його закріпленню у довготривалій пам'яті, а ігрова форма та залучення інноваційних технологій підвищують зацікавленість студентів. Навчальні платформи, окрім наявної бази завдань, пропонують можливість створення власних з використанням зручного інтерфейсу. Однак при розробці завдань такого плану важливо подіяти дієслівні форми у контексті, який регламентує відповідну граматичну форму:

Опрацьовуючи нову лексичну тему, варто шоразу звертатися до повторення закінчень теперішнього часу на прикладі дотичних дієслів, адже багато з них містять складні для іноземців чергування. На базі форм теперішнього часу можна ознайомити студентів із простим майбутнім часом дієслів.

Розрізнення форм доконаного і недоконаного виду – складне завдання для англомовних студентів. Попри певну співвіднесеність з категоріями Perfect і Continuous, дієслівні пари залишаються справжнім викликом і потребують особливої уваги. Доцільним видається формування зведеної таблиці дієслівних пар з формами теперішнього та простого майбутнього часу, що утворюються за одним принципом.

Таблиця дієслівних пар (недоконаний / доконаний вид)

1. Утворення доконаного виду за допомогою префікса	
бачити побачити	я бачу, ти бачиш, він/вона/воно ..., ми, ви, вони я побачу, ти побачиш
вчити навчити	я вчу, ти вчиш я навчу, ти навчиш
йти піти	я йду, ти йдеш я піду, ти підеш
їхати поїхати	я їду, ти їдеш я поїду, ти поїдеш

Така таблиця може бути у готовому вигляді вміщена у додатках (Турган, Федько, 2020: 70–72) або може бути укладена спільно з учнями у зошитах або спільному документі (при роботі онлайн). Завдяки наявності бази дієслів студенти завжди матимуть можливість повторити матеріал або перевірити себе.

Для розуміння особливостей використання форм теперішнього часу недоконаного виду і простого майбутнього часу дієслів доконаного виду необхідно проаналізувати їх вживання у відповідному контексті і зіставити речення, що ілюструють незавершену / регулярну дію і одноразову завершену.

Наприклад:

1. Зараз Акііта (читати/прочитати) цікаву книгу. Завтра Акііта (читати/прочитати) цю статтю.

2. Щодня Анвеш (готувати / приготувати) кашу на сніданок. На цих вихідних Анвеш (готувати / приготувати) омлет.

3. Мої друзі часто (купувати/купити) овочі. У цю п'ятницю вони (купувати/купити) фрукти.

4. Сьогодні ми (варити/зварити) рис за 10 хвилин. Зазвичай ми (варити/зварити) його 15 хвилин.

5. Краще я (класти / покласти) телефон у кишеню. Коли я (класти / покласти) його у сумку, то довго потім шукаю.

6. Коли студенти (вивчати / вивчити) українську мову, то зможуть вільно спілкуватися. Тому на заняттях вони старанно (вивчати / вивчити) нові слова.

7. Ти завжди (пити/випити) занадто мало води. (Пити/Випити) ще склянку?

8. Зараз студентка (йти/піти) в університет. Після пар вона (йти/піти) у магазин.

9. Ви навчаєтеся в університеті, бо (цікавитися / зацікавитися) анатомією. Через п'ять років ви (цікавитися / зацікавитися) трансплантологією.

10. Я (їхати/поїхати) зараз до Ашану. Потім я (їхати/поїхати) додому.

Відпрацювавши тему на окремих реченнях, можна перейти до роботи з текстами, що дозволить закріпити лексичну тему, а також проілюструє студентам вживання доконаного і недоконаного виду носіями мови (Турган, Федько, 2020: 10).

На рівні A1 доцільним є вивчення простої форми майбутнього часу від дієслів доконаного виду (яка утворюється подібно до теперішнього часу недоконаного виду) та складеної форми від дієслів недоконаного виду (що синтаксично подібна до форм Future Simple через додавання допоміжного дієслова до інфінітиву). Складну ж форму з її відмінною системою закінчень варто

вивчати на більш просунутих рівнях, щоб уникнути сплутування форм.

Форми минулого часу зазвичай вивчаються після теперішнього і не становлять особливих труднощів завдяки порівняно невеликій кількості чергувань і винятків (як форми дієслова «йти», «істи» тощо) і однакового принципу утворення форм недокожаного і докожаного виду. Однак доцільним є повторення категорії роду іменників через невідповідність родів неістот в англійській (с.р.) та українській мові (ч.р., ж.р., с.р. залежно від закінчення).

У додатках чи довідкових матеріалах бажано розмістити таблицю з ілюстрацією системи часів в українській мові (Турган, Федько, 2020: 69). До кожної лексичної теми варто розробити комплекс коротких завдань для їх повторення. Наприклад, до заняття «Моя майбутня професія»:

Пригадайте всі граматичні форми дієслова «працювати» (за потреби скористайтеся таблицею «Система часів»). Запишіть речення, вживши дієслова у необхідній формі. Поміркуйте, які слова стали маркерами теперішнього, минулого і майбутнього часу

1. Мій батько 20 років (працювати) на заводі, а зараз вже на пенсії. 2. Я хочу (працювати) у сучасній клініці. 3. Наступного року ми (працювати) дуже інтенсивно, щоб здобути цінний досвід. 4. Вчора ви (працювати) з 08.00 до 17.00. 5. Аніруд зараз (працювати) у медпункті. 6. Минулого року мій товариш (працювати) у лабораторії. 7. У 2050 році Картік закінчить навчання і (працювати). 8. Минулого тижня моя мати почала (працювати) медсестрою. 9. Завтра мій брат (працювати) в аптеці з 09.00

до 20.00. 10. Через два роки ми (працювати) у поліклініці. 11. У 2045 році Акішита (працювати) у медичному центрі. 12. Зараз мій дядько (працювати) лікарем в Індії.

Для повторення системи закінчень дієслів у ігровій формі можна використовувати «Випадкове колесо» на платформі Wordwall. Залежно від рівня учнів викладач може сформулювати завдання як переклад, утворення форм окремого часу, системи усіх закінчень дієслова чи навіть укладення речень.

Висновки. Засвоєння системи часів в українській мові є складним завданням для англомовних студентів через її специфіку, але водночас є необхідним шаблоном для формування вміння будувати власні речення. Теперішній час з притаманними йому чергуваннями та розрізненням видових форм є найбільшими викликами, які заслуговують на особливу увагу. Для закріплення вивчених граматичних форм потрібні їх постійне повторення на прикладі нових лексем та вживання у контексті, що зумовлює актуальність подальших методичних розробок на цю тему. Для посилення зацікавлення студентів варто залучати інноваційні та ігрові технології (наприклад, Memrise, Wordwall тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перинець К. Категорія часу дієслів на заняттях з УМІ (початковий рівень). *Herald pedagogiki. Nauka i praktyka*. 2021. № 68. С. 12–16.
2. Присяжна О., Новак О. Труднощі вивчення дієслів руху в українській мові як іноземній. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 30. С. 173–179.
3. Руденко М. Система вправ для вивчення граматичних категорій часу та особи дієслів руху на заняттях із дисципліни «Українська мова як іноземна» (на прикладі теми «У місті. Урок 2»). *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 122–128.
4. Склярєнко Н. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*. 2011. № 1. С. 15–25.
5. Турган О., Федько О. Українська мова (за професійним спрямуванням) : практикум для студентів – іноземних громадян і курсу мед. факультетів спец. «Стоматологія». Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. 75 с.
6. Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків: у 2 книгах. Книга 1. Соціокультурна комунікація: підручник. Київ: Медицина, 2019. 504 с.
7. Федько О. Використання платформи Memrise для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Українська мова як іноземна». *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Випуск № 64. Т. 2. С. 342–346.
8. Шеремета Л. Розвиток мовленнєвих умінь і навичок під час вивчення дієслівної категорії часу іноземними студентами-медиками. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Випуск 7. Т. 2. С. 126–130.

REFERENCES

1. Perynets K. (2021) Katehoriia chasu diiesliv na zaniattiakh z UMI (pochatkovyi riven) [Category of temporal forms of verbs in the lessons of Ukrainian as a foreign language (beginning level)]. *Herald pedagogiki. Nauka i praktyka*. № 68. S. 12–16. [in Ukrainian].
2. Prysiazhna O., Novak O. (2019) Trudnoshchi vyvchennia diiesliv rukhu v ukrainskii movi yak inozemni [Difficulties in studying of the movement verbs in Ukrainian language as foreign language.]. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 30. S. 173–179. [in Ukrainian].
3. Rudenko M. (2021) Systema vprav dlia vyvchennia hramatychnykh katehorii chasu ta osoby diiesliv rukhu na zaniattiakh iz dystsypliny «Ukrainska mova yak inozemna» (na prykladi temy “U misti. Urok 2”) [The system of exercises for studying the grammatical category of time and person of movement verbs in classes of the discipline “Ukrainian as a foreign language” (based on the topic “In the city. Lesson 2”)]. *Medychna osvita*. № 1. S. 122–128. [in Ukrainian].
4. Skliarenko N. (2020) Metodyka formuvannia inshomovnoi hramatychnoi kompetentsii v uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Methodology of formation of foreign language grammatical competence in students of general educational institutions]. *Inozemni movy*. 2011. № 1. S. 15–25. [in Ukrainian].
5. Turhan O., Fedko O. (2020) Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam) [Ukrainian language (professional orientation)]; praktykum dlia studentiv – inozemnykh hromadian i kursu med. fakultetiv spets. «Stomatolohiia». Zaporizhzhia: ZDMU. 75 s. [in Ukrainian].
6. Ukrainska mova yak inozemna dlia anhlomovnykh studentiv-medykiv (2019) [Ukrainian as a foreign language for English-speaking medical students]: u 2 knyakh. Knyha 1. Sotsiokulturna komunikatsiia: pidruchnyk. Kyiv: Medytsyna. 504 s. [in Ukrainian].
7. Fedko O. (2023) Vykorystannia platformy Memrise dlia orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv z dystsypliny «Ukrainska mova yak inozemna» [The use of the platform Memrise for organizing students’ independent work of the discipline “Ukrainian as a foreign language”]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Vypusk № 64. T. 2. S. 342–346. [in Ukrainian].
8. Sheremeta L. (2018) Rozvytok movlennievnykh umin i navychok pid chas vyvchennia diieslivnoi katehorii chasu inozemnymy studentamy-medykamy [The development of speech skills during the study of verbal category of the time by foreign medical students]. *Innovatsiina pedahohika*. Vypusk 7. T. 2. S. 126–130. [in Ukrainian].